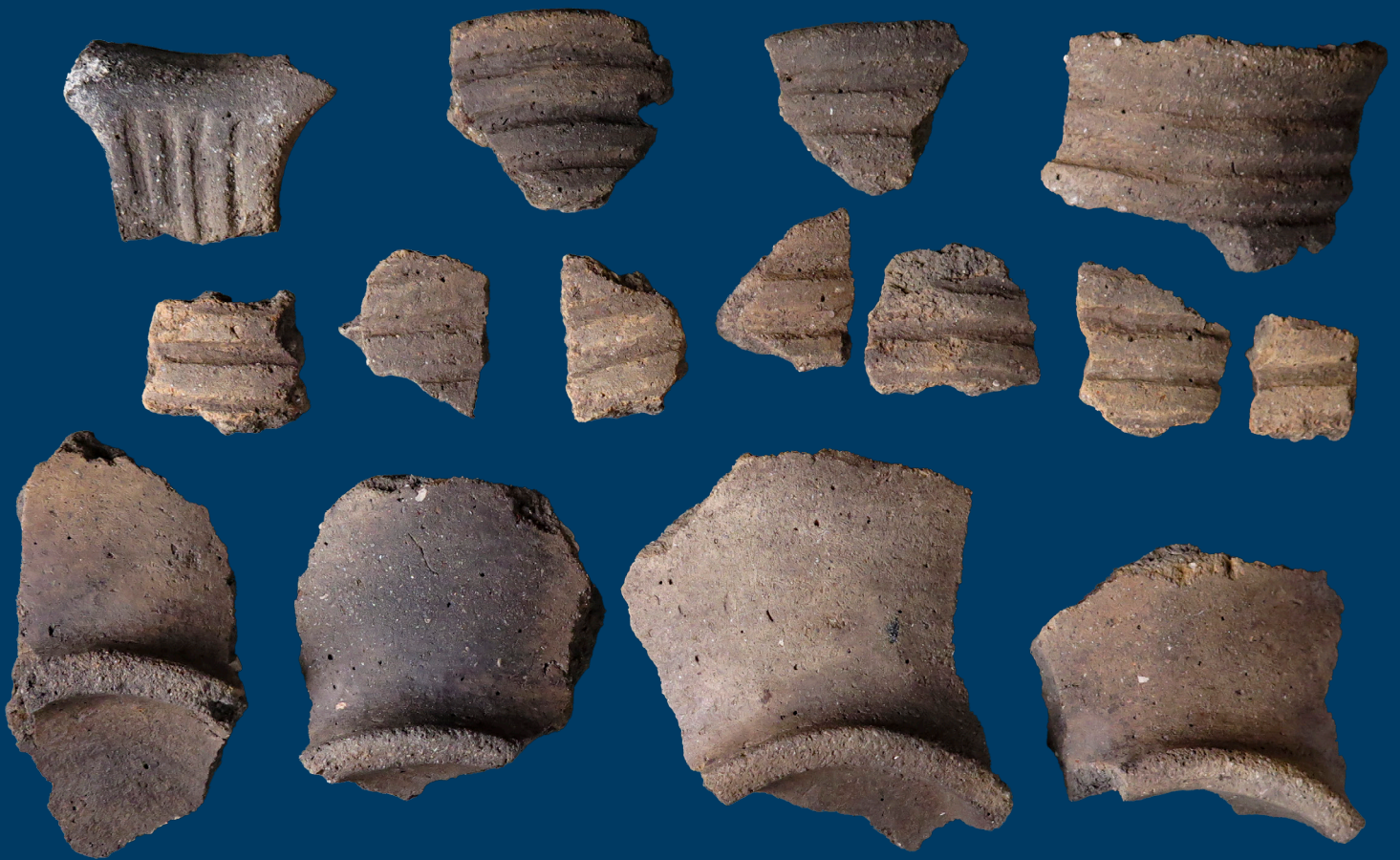

Gruber og huse fra ældre jernalder ved Melleholm

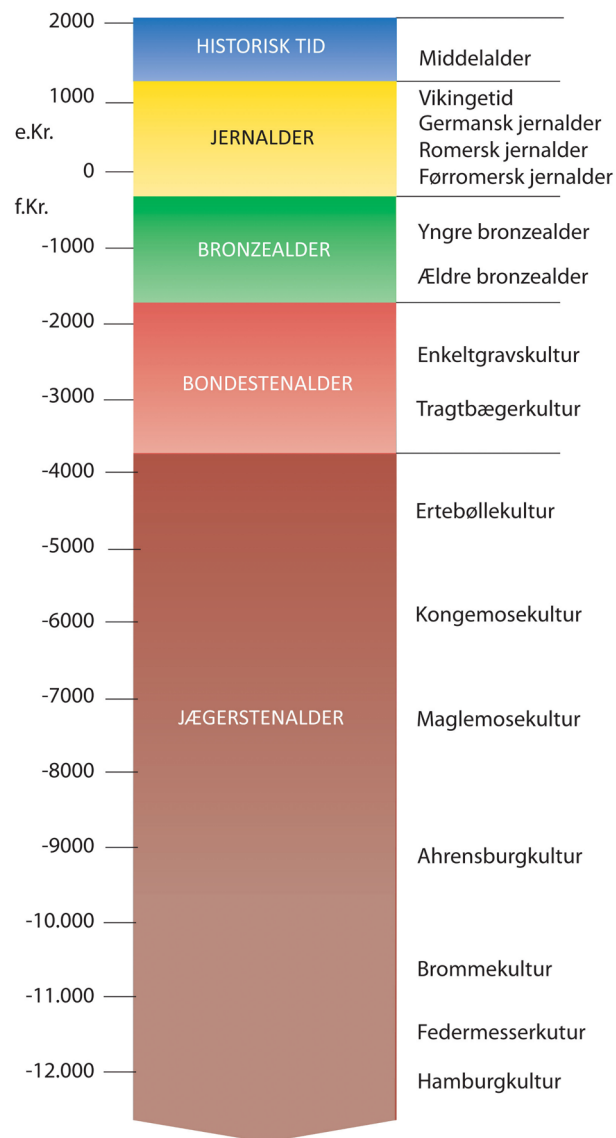
Arkæolog Peter Thomsen

Udsnit af keramik fra husoffer X9.

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	3
Fund	5
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	6

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over museets arkæologiske udgravning ved Mellemholm i februar og marts 2022. Under udgravningen undersøgte arkæologerne tomterne af fem treskibede langhuse og en stor mængde gruber. Husene dateres omkring år nul mellem ca. 100 f.Kr. og 200 e.Kr.

Undersøgelsens baggrund

Da landmanden ønskede at bygge en kostald på et 4.800 m² stort område, udførte museet en forundersøgelse på det pågældende areal. I løbet af forundersøgelsen blev det konstateret, at det blev nødvendigt at indstille et fundområde til en egentlig arkæologisk udgravning. Fundområdet havde et areal på 2.167 m². Jakob Jul Jakobsen ønskede fundområdet udgravet og museet påbegyndte udgravningen i februar 2022. I løbet af udgravningen stod det klart, at der var nødvendigt at udgrave en større del af området, så med støtte fra Slots- og Kulturstyrelsen, blev der udgravet yderligere 358 m².

Lokalområdet i oldtiden

Fundområdet ligger på den sydlige kan af bakken, hvorpå Nørholm og Mellemholm ligger. Syd for arealet ligger en gammel fjordarm, som i stenalderen har været en del af Limfjorden, da Limfjorden lå højere i forhold til det omkringliggende landskab på det tidspunkt. I ældre jernalder har fjordarmen formentligt været en våd, uopdyrket eng, hvilket ikke ændrede sig før i 17-1800-tallet, hvor området blev drænet. Fundområdet er faktisk placeret lige på den gamle strandvold, som i stenalderen dannede grænsen mellem land og vand. Jernaldermennesket har boet her på kanten mellem to landskabstyper, så de har kunne udnytte begge dele. Oppe på bakken har de dyrket marker, mens kvæget græssede i engen, hvor der også blev høstet hø. Gik man over bakken mod nord, var der kun 2,5 km til Limfjorden, hvor der kunne fiskes.

Kun enkelte arkæologiske undersøgelser er blevet lavet i området, men derimod er bakken blevet intensivt afsøgt med metaldetektor. Både udgravningerne og metaldetektorfundene fortæller at bakken var forholdsvis tæt-befolket op gennem jernalderen. Ser man på andre bakker langs Limfjorden, ses det samme billede ofte.

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der registreret spor efter fem langhuse og et stort antal gruber. Langhusene ligger lige over strandvolden og udgør formentligt et mindre udsnit af en større landsby på stedet. (Se figur 2 og 3, næste side).

Tre af husene er simple treskibede langhuse, som består af to rækker tagbærende stolper og et af dem har indgangsstolper bevaret. Husene er mellem 7 og 15 meter lange og der er ikke bevaret spor efter husenes vægge, hvilket er meget normalt for langhuse i Nordjylland. Husene har hovedsageligt været brugt til beboelse, men der kan f.eks. også være holdt dyr i dem. Normalt er beboelsesenden i vestenden af huset, mens stalden har ligget i den østlige ende. Denne type langhus er meget normale på udgravninger med anlæg fra sidste halvdel af bronzealderen og begyndelsen af jernalderen. Derfor kan huse af denne type være svære at datere, men disse skal formentligt dateres til førromersk jernalder eller ældre romersk jernalder mellem ca. 100 f.Kr. og 200 e.Kr.

To af husene har været mellem 12 og 15 m lange og har været bygget med kraftige tagbærende stolper, som har været omkranset af en væg placeret i en væggrøft. Husene har haft en udgang midt på langsiden på den sydlige side og et ildsted centralt i den vestlige ende af huset. Disse to huse er typiske for ældre romersk jernalder mellem år 0 og 200 e.Kr.

Arkæologisk udgravning

Bliver der ved forundersøgelsen af et areal fundet spor af fortidsminder, bliver disse områder indstillet til arkæologisk udgravning. Arkæologerne dokumenterer de sidste levn fra fortiden, inden de ødelægges eller forsvinder ved anlægsarbejdet.

Det øverste jordlag - muldlaget - fjernes med gravemaskine. Alt hvad der ligger i muldlaget er rodet rundt af landmandens plov, og er derfor ku sjældent interessant for arkæologer. Under muldlaget kommer den lysere undergrund til syne. Her har ploven ikke nået ned - sporene efter oldtiden ligger stadig uforstyrrede.

I søgegrøfterne fremstår de forhistoriske anlæg som mørke pletter i den lyse undergrundsjord. De mørke pletter er der, hvor man har gravet huller i forhistorisk tid. Hullerne er blevet fyldt op med organisk materiale, trækulsholdig jord eller sten, og kaldes samlet for anlæg.

Anlæggene måles op med GPS og får et navn eller nummer, så man kan få en oversigt over sporene. Hvis stolperne ligger i et bestemt mønster, er de fx rester af et hus eller et hegn.

For at være sikker på hvad de mørke pletter er, graves den ene halvdel væk. Herved fås et tværsnit gennem anlægget - en såkaldt profil. Profilen tegnes og beskrives. Tegningen opbevares, så man altid kan vende tilbage og se, hvordan netop dette anlæg så ud, også når selve anlægget for længst er gravet væk.

Ud fra profilen kan man se formen, bredden og dybden på det, der har været gravet ned. Man kan også være heldig at finde små tabte, udsmidte eller muligvis ofrede ting i hullerne, som kan være med til at tidsbestemme anlægget.

Efter undersøgelsen registreres fundene, og der udarbejdes en rapport, hvor der redegøres for, hvad der er fundet på området. Herefter frigives arealet normalt til anlægsarbejde.

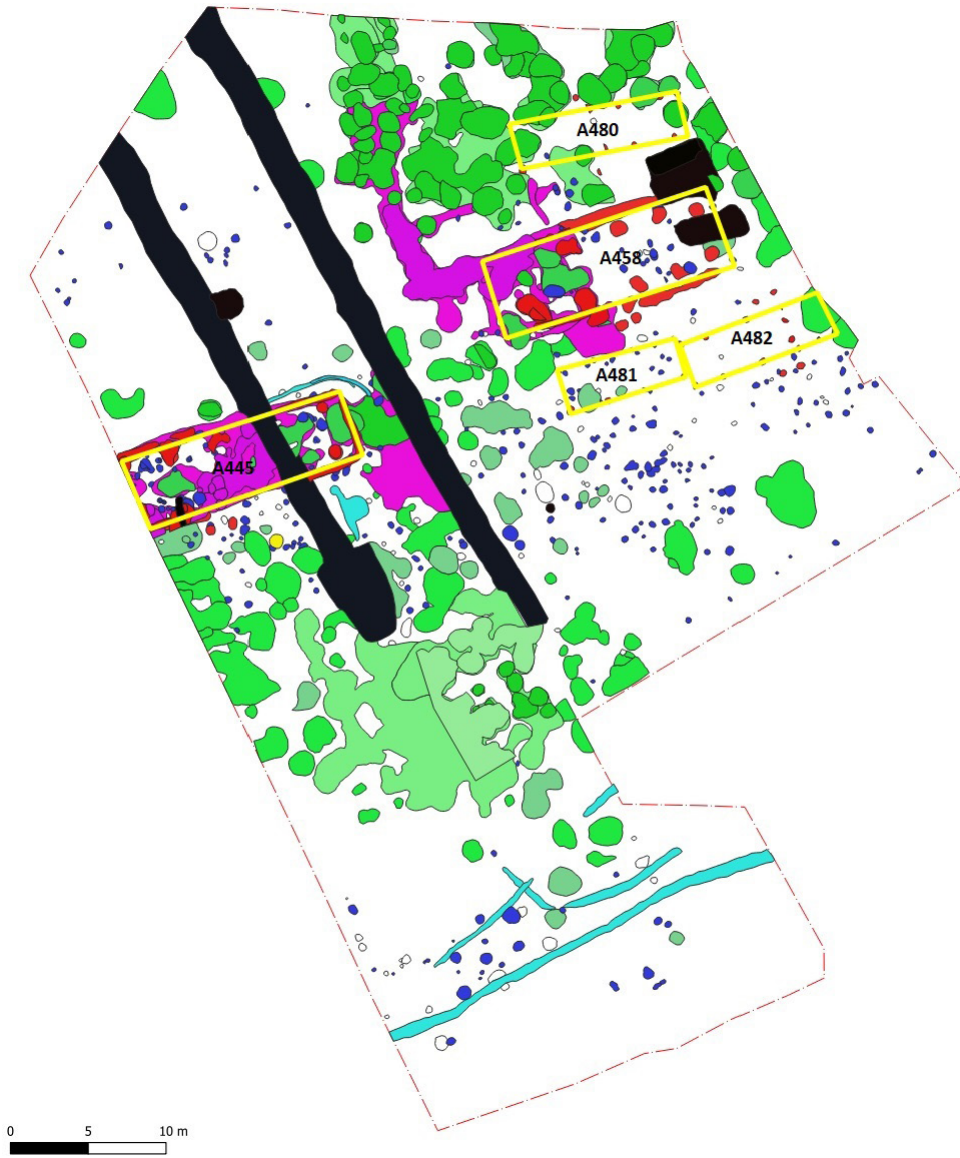
Grube

En grube er et større hul i jorden, som kan være brugt til mange forskellige ting - opbevaring, ovn, opgravning af råstof (især ler), affaldsbeholder osv.

Fælles for gruber er, at de tit er fyldt op med affald fra bopladsen. Derfor kan de hjælpe til med at sige noget om, hvad der er foregået netop dér - ud fra det affald, der er havnet i gruben.

Gruberne har nok haft en anden funktion end affaldsbeholder, før de er blevet fyldt op. Denne funktion er i mange tilfælde stadig en gåde. Gruberne kan være brugt flere gange og er almindelige på bopladser.

Figur 2. Oversigt over det udgravede område med huse (gul og rød), gruber (grøn), stolpehuller (blå), grøfter (turkis) og moderne anlæg (sort).

Figur 3. Hus fra perioden omkring år 0. Anlæg som indgår i huset er markeret med rød.

Udover de fem langhuse blev der registreret over 150 gruber, som lå spredt i næsten hele udgravningsfeltet. Det er usikkert, hvad gruberne har været brugt til, men der er muligt, at der er blevet gravet sand i dem. På størstedelen af Nørholm-bakken består undergrunden af kridt, så dette kan have været det nærmeste sted at finde sand, som kunne bruges til forskellige formål. Sandet på stedet er så groft, at det f.eks. kunne bruges som magring i keramik.

Sydligst i udgravningsfeltet blev der fundet resterne af en grøft i tre faser. Der er svært at tolke grøfterne ud fra det lille udsnit, men det er sandsynligt, at de har udgjort en form for barrierer ud mod engene mod syd. Grøfterne er sandsynligvis samtidige med landsbyen.

Fund

Langt den største del af fundene på udgravningen bestod af fragmenteret keramik. Keramikken stammer hovedsageligt fra de mange gruber, men fandtes også i stolpehuller, grøfter og ildsteder. Det meste keramik fra udgravningen er forholdsvist simpelt bopladskeramik, som kun er ornamenteret med finger- og negleindtryk. To fund skiller sig dog ud fra mængden af keramik. X9 er resterne af en lille krukke, som var ornamenteret med tykke horisontale fuger på karrets hals. Den blev fundet i et stolpehul, som indgik i et hus og har formentligt været et lille husoffer. X15 er også et lille offer, men dette bestod af en lille kop, som var indsat i ildstedet i et hus. Husofre som disse giver et spændende billede af jernaldermenneskets rituelle liv, selvom vi ikke ved, hvem eller hvad man ofrede til.

Keramikken er især vigtig for udgravningen, fordi randene på de ødelagte krusser ændrer form gennem tiden, så de kan bruges til at datere de anlæg, som de findes i. Dateringen af keramikken ligger i slutningen af førromersk jernalder og ældre germansk jernalder ca. 100 f.Kr. til 200 e.Kr.

Figur 4. Kop X15 mellem stenene i et ildsted.

Der blev også fundet knogler i flere anlæg under udgravningen, og da jernaldermennesket havde brugt kridt i deres huse, var flere af knoglerne godt bevaret. En analyse viste, at knoglerne hovedsageligt stammede fra kvæg og får/ged, men også fra en enkelt hest. Dette er de normale dyr, som blev holdt omkring Limfjorden i ældre jernalder, da grise er sjældne i området.

Sammenfatning og perspektivering

Udgravningen dækker kun en lille del af det, som formentligt har været en større landsby, som strækker sig langs kanten af bakken mod sydvest og nordøst. Da der kun er gravet en mindre del af landsbyen, er det endnu svært

at sige meget om landsbyens struktur. Landsbyens placering tyder dog på, at beboerne både har udnyttet agerjorden på bakken til at dyrke forskellige afgrøder og har brugt de fugtige enge til græsning af deres husdyr.

Udgravningen bidrager til den eksisterende viden om forhistorien omkring Limfjorden og Nørholm-bakken og fremtidige udgravninger vil give mere vigtig viden om oldtidsmenneskets liv og dagligdag på stedet.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, Jørgen. 2003. *Danmarks Oldtid. Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr.*
Gyldendal

Udgravningsdata

Munkbækvej, Melleholm

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM 7801
- Udgravningsperiode: 23. februar til 10. marts 2022
- Fund & Fortidsminder: 12.05.08. sb 84
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 22/01762
- Bygherre: Jakob Jul Jakobsen
- Undersøgt areal: 2525 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Karin Johannesen
 - Arkæolog Ane-Sophie Bech
 - Arkæolog Lærke Kjærsgaard Schartau
 - Arkæolog Alan Owen
 - Arkæolog Peter Thomsen
 - Arkæologisk assistent Line Sørensen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg